

ΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΣΩΜΑΤΙΚΟΥ ΑΛΓΟΥΣ*

Υ Π Ο

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ίατροϋ Παθολόγου, Άμισθου Ήπικούρου καθηγητοϋ Παν/μίου Άθηνων.

Ύγειονομικοϋ Διευθυντοϋ τοϋ Ι.Κ.Α.

Έκ τής έρεϋνης τών ιερών βιβλίων τής Παλαιάς Διαθήκης, ήν διενήρ-
γησα, προέκυψαν σχετικά πρὸς τὸ θέμα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται κατω-
τέρω.

α'. Σ ω μ α τ ι κ ἄ ἄ λ γ η ἔ κ μ η χ α ν ι κ ῶ ν κ α κ ῶ σ ε ω ν.

Τὸ ἱερὸν βιβλίον τής Γενέσεως πληροφορεῖ, ὅτι τὸ ἐκ τής περιτομῆς, τουτέστι τής χειρουργικῆς ἐξαιρέσεως τής ἀκροποσθίας, ἢ ἄλλως ἀκροβυστίας, προκαλούμενον σωματικὸν ἄλγος ἐμφανίζει ἔξαρσιν κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τής ἐν προκειμένῳ ἐπεμβάσεως¹. Συγκεκριμένως τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξιστορεῖ, ὅτι τὴν ἐν λόγῳ ἔξαρσιν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἀδελφοὶ τής Δείνας Συμεὼν καὶ Λευὶ, προκειμένου νὰ ἐκδικηθοῦν οὗτοι τοὺς κατοίκους τής πόλεως Συχέμ διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τής πόλεως ταύτης ἀτιμασμὸν τής, ὡς εἴρηται, ἀδελφῆς των. "Ἦτοι οἱ ὡς ἄνω ἀδελφοὶ ἔπεισαν δολίως («μετὰ δόλου»²) τοὺς ἀνωτέρω κατοίκους, ἵνα ὑποστοῦν περιτομὴν καὶ ὅταν οἱ ἐν λόγῳ κάτοικοι εὐρίσκοντο «ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ» ἀπὸ τής ἀνωτέρω ἐπεμβάσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν, καὶ κατὰ συνέπειαν «ῆσαν ἐν τῷ πόνῳ, ἔλαβον οἱ δύο υἱοὶ Ἰακώβ Συμεὼν καὶ Λευὶ ἀδελφοὶ Δείνας ἕκαστος τὴν μάχαιραν αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἀσφαλῶς καὶ ἀπέκτειναν πᾶν ἀρσενικόν. τὸν τε Ἐμμώρ καὶ Συχέμ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπέκτειναν ἐν στόματι μαχαιρας». Προσέτι οἱ ἄλλοι «υἱοὶ Ἰακώβ εἰσῆλθον ... καὶ διήρπασαν τὴν πόλιν, ἐν ἧ ἑμίαναν Δείναν τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν»³. Ἐξ ἄλλου τὸ βιβλίον Παραλειπομένων Α' ἀναφέρει τὸ ἄλγος, ἐκ τοῦ ὁποίου κατετρύχετο ὁ Σαούλ, συνεπεία τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον μετὰ τῶν Φι-

* Ἀνεκoinώθη εἰς τὸ 44ον Πανελλήνιον Ἰατρικὸν Συνέδριον τής Ἰατροχειρουργικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν (Ἀθῆναι, 25—27/10/1989).

1. Π α π α γ ι α ν ν ὄ π ο υ λ ο ς, Ἰ., Ἡ περιτομὴ παρ' ἀρχαίους Ἰσραηλίταις, Ἰατρικὰ Χρονικά, 2:121, 1979.

2. Γένεσις, λδ', 13.

3. Γένεσις, λδ', 25-27.

λισταίων τραυματισμοῦ του («ἐβαρύνθη ὁ πόλεμος ἐπὶ Σαούλ, καὶ εὗρον αὐτὸν οἱ τοξόται ἐν τοῖς τόξοις καὶ πόνοις, καὶ ἐπόνεσεν ἀπὸ τῶν τόξων»)⁴. Ἐπὶ πλεόν ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ Ἀχαάβ ὁμολογεῖ τὸ συνεπιεῖα βαρέος κατὰ τὴν μάχην τραυματισμοῦ του ἄλγος. Ἴδου τί σχετικῶς διαλαμβάνει τὸ ἱερὸν κείμενον: «ἀνὴρ ἔτεινε τόξον εὐστόχως καὶ ἐπάταξε τὸν βασιλέα Ἰσραὴλ ἀνά μέσον τοῦ πνεύμονος καὶ ἀνά μέσον τοῦ θώρακος. καὶ εἶπε τῷ ἠνιόχῳ· ἐπίστρεφε τὴν χεῖρά σου καὶ ἐξάγαγέ με ἐκ τοῦ πολέμου, ὅτι ἐπόνεσα»⁵. Ὡσαύτως ὁ βασιλεὺς «Ἰούδα» Ἰωσίας διεκτραγωδεῖ τὸ φρικῶδες ἄλγος του τὸ προκληθὲν κατὰ τὸν μετὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Φαραῶ Νεχαῶ πόλεμον («ἐτόξευσαν οἱ τοξόται ἐπὶ βασιλέα Ἰωσίαν, καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς παισὶν αὐτοῦ· ἐξαγάγετέ με, ὅτι ἐπόνεσα σφόδρα»)⁶, ⁷. Ὁμοίως ὁ Ἐλεάζαρος ἐκφράζει τὸ κατὰ τὸν βασανισμὸν του φοβερὸν σωματικὸν ἄλγος διὰ τῶν ἐξῆς: «σκληρὰς ὑποφέρω κατὰ τὸ σῶμα ἀλγηδόνας μαστιγούμενος, κατὰ ψυχὴν δὲ ἠδέως διὰ τὸν» τοῦ Θεοῦ «φρόνον ταῦτα πάσχω»⁸, ἀλλὰ καὶ ὁ νεανίσκος βασανιζόμενος «ἐν οὐδενὶ τὰς ἀλγηδόνας ἐτίθετο»⁹. Περαιτέρω ὁ Ἐλεάζαρος ἐπιπτεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὸ ἔντονον σωματικὸν ἄλγος, συνεπιεῖα τῶν διὰ μαστιγώσεως ἀφ' ἐνὸς καὶ διὰ λακτισμάτων ἀφ' ἐτέρου κακώσεών του. Αἱ κακώσεις αὗται, καθὼς καὶ αἱ φρικῶδεις σχετικαὶ σκηναί, περιγράφονται ὡς ἀκολούθως: Οὗτος «ἀπεξαινετο ταῖς μᾶστιξι τὰς σάρκας ... καὶ κατερρεῖτο τῷ αἵματι καὶ τὰ πλευρὰ κατετιτρώσκετο καὶ» ἐπιπτεν «εἰς τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοῦ μηκέτι φέρειν τὸ σῶμα τὰς ἀλγηδόνας». Ἐν συνεχείᾳ εἷς βασανιστῆς «εἰς τοὺς κενεῶνας ἐναλλόμενος ἔτυπτεν, ὅπως ἐξανίστατο πίπτων, ὁ δὲ ὑπέμεινε τοὺς πόνους»¹⁰. Ἐπίσης καὶ ἄλλας σχετικὰς περιπτώσεις καὶ σκηναὶς διαλαμβάνει τὸ βιβλίον Μακκαβαίων Δ'.

β' . Σ ω μ α τ ι κ ἄ ἄ λ γ η ἔ ξ ἔ γ κ α υ μ ἄ τ ω ν .

Οἱ βασανισταὶ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν Μακκαβαίων, ἀφοῦ προηγουμένως «πῦρ ὑπέστρωσαν» προὐκάλεσαν εἰς τοῦτον ἐγκαύματα τοσούτου βαθμοῦ, ὥστε «ὁ σωρὸς τῆς ἀνθρωπιᾶς τοῖς τῶν ἰχώρων ἐσβέννυτο σταλαγμοῖς». Παρὰ ταῦτα ὁ, ὡς εἴρηται, πρεσβύτερος τῶν ἐν λόγῳ ἀδελφῶν τὸ ἐν προκειμένῳ φρικῶδες ἄλγος, τὸ συνδυαζόμενον μετὰ τοῦ ἐκ συγχρόνων

4. Παραλειπομένον Α', 1, 3.

5. Παραλειπομένον Β', ιη', 33.

6. Ἐνθ' ἄνωτ., λε', 23.

7. Π α π α γ ι α ν ν ὀ π ο υ λ ο ς, Ἰ, Οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀναφερόμενοι βίαιοι ἐκ τραυμάτων διὰ νόσσητος ὄργανου θάνατοι, Δελτίον τοῦ Ι.Κ.Α., 29:281, 1979.

8. Μακκαβαίων Β', στ', 30.

9. Ἐνθ' ἄνωτ., ζ', 12.

10. Μακκαβαίων Δ', στ', 6-10.

μηχανικῶν κακώσεων προκαλουμένου, ὑπομένων «οὐκ ἐστέναξεν»¹¹. Ἐπίσης ὁ ἔκτος τῶν ἀδελφῶν τούτων βασανιζόμενος διὰ διαφόρων συγχρόνως μέσων «ὑπεκαίετο καὶ ὀβελίσκους ... ὀξεῖς πυρώσαντες, τοῖς νώτοις προσέφερον καὶ τὰ πλευρὰ διαπαίραντες αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα διέκαιον», οὗτος ὅμως ἐκ τῶν ἐν προκειμένῳ προκληθέντων «πόνων»¹² οὐδόλως ἐνίκηθη. Ἐπὶ πλέον καὶ ὁ ἔβδομος τῶν ὡς ἄνω ἀδελφῶν «ἐαυτὸν ἔρριψε κατὰ τῶν τηγάνων, καὶ οὕτως ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν»¹³. Ὡσαύτως τὸ ἱερὸν κείμενον βεβαιοῖ, ὅτι οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ Μακκαβαῖοι «τῶν ... διὰ πυρὸς ἀλγηδόνων οὐκ ἐπεστράφησαν»¹⁴. Προσέτι καὶ ἕτερα σχετικὰ ἀναφέρονται ἐν τῷ βιβλίῳ Μακκαβαίων Δ'.

γ'. Σωματικὰ ἄλγη ἐκ παθολογικῶν αἰτίων.

Ὁ Σολομὸν προσευχόμενος ἀναφέρεται εἰς πιθανὴν ὀδυνερὰν νόσον, χαρακτηρίζων αὐτὴν γενικῶς ὡς «πάντα πόνον»¹⁵. Προσέτι ὁ «Ἄσα ... ἐν τῷ καιρῷ τοῦ γήρωσ αὐτοῦ ἐπόνεσε τοὺς πόδας αὐτοῦ»¹⁶, πιθανώτατα συνεπεῖα ἐκφυλιστικῆς ἀρθροπαθείας¹⁷. Ἐπιπλέον ὁ «παντεπόπτης Κύριος ὁ Θεὸς ... ἐπάταξεν» τὸν Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ «ἀνιάτω καὶ ἀοράτω πληγῇ» καὶ «ἔλαβεν αὐτὸν ἀνήκεστος τῶν σπλάγχων ἀλγηδῶν καὶ πικραὶ τῶν ἔνδον βάσανοι... ἐν ὀδύναϊς καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν», συνεπεῖα τῶν ὁποίων διετέλει «ἐπιτείνόμενος ταῖς ἀλγηδόσι»¹⁸. Ἐπίσης «ὁ διάβολος ... ἔπαισε τὸν Ἰώβ ἔλκει πονηρῶ ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς», ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ὁ δευτερός «ἔλαβεν ὄστρακον, ἵνα τὸν ἰχῶρα ξύη»¹⁹. Ὁ Ἰώβ διατελὼν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἄλγους φρικωδῶν συναισθημάτων, ἅτινα κατέκλυζον τὴν ψυχὴν του, καταρᾶται τὴν «ώραν καὶ τὴν στιγμὴν», καθ' ἣν οὗτος ἐγεννήθη, λέγων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα: «ἀπόλοιτο ἡ ἡμέρα, ἐν ἣ ἐγεννήθην, καὶ ἡ νύξ ἐκείνη, ἣ εἶπαν· ἰδοὺ ἄρσεν. ἡ νύξ ἐκείνη εἶη σκότος ... καταραθεῖη ἡ ἡμέρα ... ἡ νύξ ἐκείνη εἶη ὀδύνη, καὶ μὴ ἔλθοι ἐπ' αὐτὴν εὐφροσύνη μηδὲ χαρμονή· ἀλλὰ καταράσαιτο αὐτὴν ὁ καταρώμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ... σκοτωθεῖη τὰ ἄστρα τῆς νυκτὸς ἐκείνης ... ὅτι οὐ συνέκλεισε πύλας γαστρὸς μητρὸς μου· ἀπήλλαξε γὰρ ἂν πόνον ἀπὸ ὀφθαλμῶν μου. Διατὶ γὰρ ἐν κοιλίᾳ οὐκ ἔτελεύτησα, ἐκ γαστρὸς

11. Ἐνθ' ἄνωτ., θ', 19-21.

12. Ἐνθ' ἄνωτ., ια', 18-20.

13. Ἐνθ' ἄνωτ., ιβ', 20.

14. Ἐνθ' ἄνωτ., ιγ', 5.

15. Βασιλ. Γ', η', 37.

16. Ἐνθ' ἄνωτ., ιε', 23.

17. Παπαγιαννόπουλος, Ἰ., Ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πληροφορίαι περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν εἰδῶν τῆς ἀναπηρίας, Ἱατρικὰ Χρονικὰ τοῦ Ι.Κ.Α., 8:83, 1978.

18. Μακ. Β', θ', 5, 9, 11.

19. Ἰώβ, β', 7, 8.

δὲ ἐξῆλθον καὶ οὐκ εὐθύς ἀπαλόμην;»²⁰. Ἴδου τίνι τρόπῳ περιγράφει οὗτος τὰ φοβερὰ σωματικά του ἄλγη καὶ διεκτραγωδεῖ τὴν ἀθλιότητα, εἰς τὴν ὁποίαν συνεπεῖα τούτων περιῆλθε: «βέλη ... Κυρίου ἐν τῷ σώματί μου ἔστιν, ὧν ὁ θυμὸς (ἢ ἔξαρσις τοῦ ἄλγους) ... ἐκπίνει μου τὸ αἷμα· ἔταν ἄρξωμαι λαλεῖν, κεντοῦσί με... βρόμον γὰρ ὄρω τὰ σιτά μου ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος (τὰ ἐδέσματά μου προκαλοῦν εἰς ἐμὲ ἀποστροφὴν καὶ ἀηδίαν) ... νύκτες ... ὄδυνων δεδομένοι μοί εἰσιν. ἐὰν κοιμηθῶ, λέγω· πότε ἡμέρα; ὡς δ' ἂν ἀναστῶ, πάλιν· πότε ἑσπέρα; πλήρης δὲ γίνομαι ὄδυνων ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωῆ. φύρεται δέ μου τὸ σῶμα ἐν σαπρία σκωλήκων, τήκω δὲ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξύων. ὁ δὲ βίος μου ἔστιν ἐλαφρότερος λαλιᾶς»²¹. Ὁ Ὑψιστος «ὀξεῖ ἔπαισέ με εἰς τὰ γόνατα»²² (διὰ δρυμέων πόνων ἐπληξεν ἐμὲ εἰς τὰ γόνατα). Περαιτέρω οὗτος ἀναφέρει, ὅτι ἐὰν συνειδητοποιήσῃ τὴν οἰκτρὰν κατάστασίν του, καταλαμβάνεται ὑπὸ σωματικῶν ἀλγῶν («ἐὰν τε γὰρ μνησθῶ, ἐσπούδακα, ἔχουσι δέ μου τὰς σάρκας ὀδύναί»²³).

Ἐπὶ πλέον ὁ Ἰώβ περιγράφων τὴν δραματικὴν του κατάστασιν λέγει: Ἔχω ζυμωθῆ μετὰ τῶν ὄδυνων («ἐν ὀδύναίς πέφυρμαι»). Τὰ σωματικά μου ἄλγη συνεχῶς ἐπανέρχονται, ἔχω ἀπελπισθῆ («ἐπιστρέφονται μοι αἱ ὀδύναί, ὥχετό μου ἡ ἐλπίς»). Συνεπεῖα τούτων αἰσθάνομαι κατὰ τὴν νύκτα τὰ ὀστᾶ μου συγκεχυμένα καὶ τὰ νεῦρά μου διαλελυμένα («νυκτὶ δέ μου τὰ ὀστᾶ συγκέχυνται, τὰ δὲ νεῦρά μου διαλέλυται»). Αἰσθάνομαι ὡσὰν νὰ βράζῃ διαρκῶς ἡ κοιλία μου. Ἀναφανδὸν στεναῶζων πορεύομαι καὶ ἐνώπιον συνηθροισμένων ἀνθρώπων ἐκβάλλω κραυγὰς. Κατήνησα ἀδελφὸς τῶν κατὰ τὴν νύκτα ὀρουμένων ζώων καὶ σύντροφος τῶν στρουθοκαμήλων, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι καὶ αὗται ἐκβάλλουν ἀγρίας κραυγὰς. Τὸ δέρμα μου ἐγένε τελείως μελανὸν καὶ αἰσθάνομαι ὡσὰν νὰ ἔχουν κατὰ τὰ ὀστᾶ μου («ἡ κοιλία μου ἐξέζεσε καὶ οὐ σιωπήσεται ... στένων πεπόρευμαι ἄνευ φιμοῦ, ἔστηκα δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ κεκραγῶς. ἀδελφὸς γέγονα σειρήνων, ἐταῖρος δὲ στρουθῶν. τὸ δὲ δέρμα μου ἐσκοτῶται μεγάλως, τὰ δὲ ὀστᾶ μου ἀπὸ καύματος»²⁴). Προσέτι οὗτος διακηρύττει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του σωματικὰ ἄλγη («καὶ σάρκες αὐτοῦ ἤλγησαν»²⁵). Ἐξ ἄλλου τὸ βιβλίον Σοφία Σειράχ ὑπογραμμίζει, ὅτι ἡ πολυφαγία προκαλεῖ σωματικὸν ἄλγος («πόνος ἀγρυπνίας καὶ χολέρας καὶ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου ... ἐν πολλοῖς ... βρώμασιν

20. Ἐνθ' ἄνωτ. γ', 3-5, 7-11.

21. Ἐνθ' ἄνωτ., στ', 4, 7, ζ', 3-6.

22. Ἐνθ' ἄνωτ., ιστ', 10.

23. Ἐνθ' ἄνωτ., κα', 6.

24. Ἐνθ' ἄνωτ., λ', 14, 15, 17, 27-30.

25. Ἐνθ' ἄνωτ., ιδ', 22.

ἔσται πόνος, καὶ ἡ ἀπληστία ἐγγιεῖ ἕως χολέρας»^{26,27}. Ἐπὶ πλέον εἰς τὸ βιβλίον Ἰεζεκιήλ ἐξάιρεται ἡ δριμύτης τοῦ σωματικοῦ ἄλγους, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἡ ἔμπαρσις τῆς ἀκάνθης, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Παντοκράτορος παρομοιώσεως τῶν ἐχθρῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν πρὸς «ἄκανθα ὀδύνης»²⁸. Ἐπίσης ἡ Παλαιὰ Διαθήκη διαλαμβάνει περίπτωσιν κεφαλαλγίας παιδίου, συνεπεία τῆς ὁποίας τοῦτο μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανε («ἠδρύνθη τὸ παιδάριον· καὶ ἐγένετο ἡλικία ἐξῆλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ πρὸς τοὺς θερίζοντας, καὶ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· τὴν κεφαλὴν μου, τὴν κεφαλὴν μου· καὶ εἶπε τῷ παιδαρίῳ· ἄρον αὐτὸν πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ. καὶ ἤρην αὐτὸν πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς ἕως μεσημβρίας καὶ ἀπέθανε»²⁹). Τὸ παιδίον τοῦτο ἀνέστησεν ἐν συνεχείᾳ θαυματουργικῶς ὁ Ἐλισαιέ, χρησιμοποιοῦσας χειρισμοὺς λίαν παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς λαμβάνοντας χώραν κατὰ τὴν σύγχρονον μέθοδον τῆς ἐκτελέσεως τεχνητῆς ἀναπνοῆς δι' ἐμφυσήσεως ἀέρος ἀπὸ στόματος εἰς στόμα³⁰.

δ'. Ὡδίνες.

Ἐκ τοῦ ἱεροῦ κειμένου προκύπτουν αἱ ἰσχυραὶ ὠδίνες τῆς Ραχήλ³¹ (Αὕτη «ἔδυστόκησεν ἐν τῷ τοκετῷ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ σκληρῶς αὐτὴν τίκτειν, εἶπεν αὐτῇ ἡ μαῖα· θάρσει, καὶ γὰρ οὗτός σοί ἐστιν υἱός. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἀφιέναι αὐτὴν τὴν ψυχὴν, ἀπέθνησκε γάρ, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ὑἱὸς ὀδύνης μου»³². Ἐξ ἄλλου ἡ σύζυγος τοῦ Ἰώβ ἀποκαλεῖ τοὺς ἀποθανόντας υἱοὺς καὶ θυγατέρας τῆς ὠδίνης («ἐμῆς κοιλίας ὠδίνες»³³). Ὡσαύτως ὁ Ἡσαίας ἐξάιρει «τὸν πόνον τῶν ὠδίνων» τῆς ὠδινούσης «τεκεῖν» καὶ προσθέτει, ὅτι «ὠδινε καὶ ἔτεκε Σιών τὰ παιδιά αὐτῆς»³⁴.

26. Σοφία Σειράχ, λα' (λαδ'), 20, λζ', 30.

27. Παπαγιαννόπουλος, Ἰ., Παραινέσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τῆς κατὰ τὰ γεύματα συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ἀποφυγῆς τῆς πολυφαγίας, Ἱατρικὰ Χρονικὰ τοῦ Ι.Κ.Α., 8:89, 1978.

28. Ἰεζεκιήλ, κη', 24.

29. Βασιλ. Δ', δ', 18-20.

30. Παπαγιαννόπουλος, Ἰ., Δραστηριότης προσομοιάζουσα πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τεχνητῆς ἀναπνοῆς δι' ἐμφυσήσεως ἀέρος ἀπὸ στόματος εἰς στόμα κατὰ τὸν Θ' π.Χ. αἰῶνα, Ἀκαδημαϊκὴ Ἱατρικὴ, σελ. 53, 1980.

31. Παπαγιαννόπουλος Ἰ., Μαρκέτος Σ., Περιπτώσεις ἀνωμαλιῶν τοκετοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, Ἐκκλησία 61:134, 1984.

32. Γένεσις, λε', 16-18.

33. Ἰώβ, β', 9β'.

34. Ἡσαίας, ξστ', 7, 8.

ε'. Κοινωνικαὶ δοξασίαι καὶ φιλοσοφικὸς περὶ τοῦ σωματικοῦ ἄλγους προβληματισμός.

Ἡ Ἰουδίθ ἀποδίδει τὴν αἰτίαν τοῦ σωματικοῦ ἄλγους εἰς τὸν Θεόν. Συγκεκριμένως αὕτη ἀναφερομένη εἰς τὰ ἐχθρικῶς διακείμενα ἔναντι τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἔθνη διακηρύττει, ὅτι ὁ Ἰψιστος θὰ δώσῃ «σκώληκας εἰς σάρκας αὐτῶν», οὕτως ὥστε ταῦτα νὰ κλαίουν συνεπείᾳ τοῦ ἄλγους των εἰς τὸ διηνεκὲς (καλαύσονται ἐν αἰσθήσει ἕως αἰῶνος)³⁵. Ἐπιπροσθέτως ὁ Ἐλιφάξ ὁ Θαϊμανίτης ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν τοῦ σωματικοῦ ἄλγους («οὐδὲ ἐξ ὁρέων ἀναβλαστήσει πόνος ... αὐτὸς ... ἀλγεῖν ποιεῖ»), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ («καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν»³⁶). Ἄλλωστε ὁ Παντοδύναμος «ἐν αὐτοῖς (διὰ τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν φαρμάκων) ἐθεράπευσε καὶ ἤρε τὸν πόνον»³⁷ τοῦ ἀσθενοῦς³⁸.

Περαιτέρω ὁ Ἰώβ διερωτᾶται, διατὶ παρατείνεται ἡ ζωὴ εἰς ἐκείνους, οἵτινες κατατρύχονται ὑπὸ τοῦ σωματικοῦ ἄλγους. Ἐν ἄλλοις λόγοις διατὶ δὲν ἀποθνήσκουν οὗτοι, ἵνα τοιοῦτοτρόπως λυτρωθοῦν ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ ἐν προκειμένῳ μαρτυρικοῦ βίου των («ἵνατι ... δέδοται ... ζωὴ ... ταῖς ἐν ὀδύναϊς ψυχαῖς;»)³⁹.

Ἐπιπλέον ἐξάιρεται ἡ σημασία τοῦ διὰ τῆς φιλοσοφήσεως προκύπτοντος ἀκμαίου ἠθικοῦ τοῦ πάσχοντος πρὸς μείωσιν τῆς ἐντάσεως τοῦ σωματικοῦ τοῦ ἄλγους («δυνατὸς ... ὁ σώφρων νοῦς ... σβέσαι ... τὰς τῶν σωματικῶν ἀλγηδόνας καθ' ὑπερβολὴν οὔσας»⁴⁰).

Συμπέρασμα.

Ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προέκυψαν πληροφορίαί ἀφορῶσαι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς περιπτώσεις σωματικοῦ ἄλγους συνεπείᾳ μηχανικῶν κακώσεων, ἐγκαυμάτων, παθολογικῶν αἰτίων καὶ τοκετοῦ (ὠδίνες), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰς σχετικὰς κοινωνικὰς δοξασίας, καθὼς καὶ εἰς τὸν φιλοσοφικὸν περὶ τοῦ ἄλγους τούτου προβληματισμόν.

35. Ἰουδίθ, ιστ', 17.

36. Ἰώβ, ε', 6, 18.

37. Σοφία Σειράχ, λη', 7.

38. Παπαγιαννόπουλος Ἰ., Ἡ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προκύπτουσα παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις θεραπευτικὴ, Ἱατρικὰ Χρονικά, 1:391, 1978.

39. Ἰώβ, γ', 20.

40. Μακκαβ. Δ', γ', 17, 18.